

Agder lagmannsrett

Justis- og beredskapsdepartementet
Lovavdelingen

Oslo

Deres referanse
18/3837 ES KMW/KBÅ/bj

Vår referanse
18-088 008 dbn

Dato
15. november 2018

Høring: Forslag til endringer i tvisteloven - tvistelvevalueringen

Vi viser til departementets høringsbrev 12. juli 2018 med Lovavdelingens høringsnotat. Lagmannsrettene har fått utsatt frist til 15. november 2018. Agder lagmannsrett ønsker å gi uttalelse. Vi følger systematikken i høringsnotatet.

2. Tvistelovreformen og tvistelvevalueringen

Vi deler departementets oppfatning i høringsnotatet side 9 om at tvistelovreformen i hovedsak har vært vellykket. Man har likevel ikke oppnådd å redusere partenes sakskostnader i alminnelige sivile saker så mye som ønskelig særlig i ankesaker, og det er fortsatt vår erfaring at sakskostnadene i mange saker står i klart misforhold til betydningen av saken. Det er ikke noe enkelt svar på årsaken til dette. Etter vår oppfatning har prosesskulturen hittil vært en viktigere faktor enn prosessreglene. Om det er av økonomisk egeninteresse, vane eller en kombinasjon kan diskuteres, men det er en klar tendens til at sakene overbehandles av advokatene. Når advokatene får betalt etter medgått tid til en timepris som kan komme opp i 4 000 – 5 000 kroner, har de svakt incitament til å begrense seg.

Tvisteloven gir domstolene virkemidler som gjør det mulig å gripe inn mot vidløftiggjøring og uforholdsmessig omfattende behandling, men verktøyene brukes ikke i så stor utstrekning som ønskelig. Vi har ikke noen god forklaring på dette, men peker på knapp tid og stor arbeidsbyrde som viktige faktorer. Aktiv saksstyring tar tid. Rasjonalet er at den tiden som investeres av dommeren under saksforberedelsen mer enn oppveies av det som spares i den senere prosessen og spesielt under de muntlige forhandlingene. I praksis viser det seg likevel vanskelig å få avsatt tilstrekkelig tid i en travel hverdag til å gå så tungt inn i saken som det kreves for å oppnå noe av betydning.

I lagmannsretten er det dessuten en særlig utfordring at ankeforhandlingen i mange saker ledes av en dommer som ikke har hatt saksforberedelsen. Selv om det ville vært ønskelig at forberedende dommer i det minste deltok i ankeforhandlingen, viser dette seg i praksis vanskelig å forene med et hensiktsmessig berammelsesopplegg. Det er påtakelig i en domstol som Agder lagmannsrett, hvor ankeforhandlinger holdes på fire faste rettssteder i lagdømmet.

Dette gir grunn til en viss skepsis med hensyn til hvor mye som kan oppnås ved lovendringer, men noe er det saktens, og man bør ikke resignere.

3. Aktiv saksstyring

3.1 Planmøte

Vi mener at planmøtet etter tvisteloven § 9-4 er et nyttig redskap for tilrettelegging og styring av saksforberedelsen. Etter våre interne retningslinjer skal forberedende dommer som klar hovedregel holde planmøte, i praksis ved telefonkonferanse, i alle sakene som gjelder anke over dommer.

Planmøtet bør holdes kort tid etter at tilsvaret er mottatt – i lagmannsretten etter at saken er kommet inn – men vi er enig i at det kan være for strengt å kreve at møtet alltid skal holdes «straks» tilsvaret er kommet inn. Det bør være adgang til å skyve noe på planmøtet dersom det er gode utsikter til å forlike saken ved rettsmekling. Vi har ikke ansett lovens ordlyd for å være til hinder for å velge denne fremgangsmåten, men det kan være nyttig at adgangen kommer til uttrykk i lovteksten. Vi har i så fall preferanse for alternativ 2 i høringsnotatet på side 12.

Vi er enige med departementet (høringsnotatet side 12–13) i at det fortsatt bør være opp til forberedende dommers skjønn om fremdriftsplanen bør drøftes i planmøtet. Vi er også enige i at det fortsatt bør være opp til den enkelte dommer å vurdere hvor langt retten skal gå i å drøfte partenes påstander og påstandsgrunnlag i planmøtet (høringsnotatet side 13–14). I forbindelse med gjennomgangen av bevisførselen i henhold til § 9-4 annet ledd bokstav f vil det ofte være naturlig å drøfte behovet for bevisførsel i lys av påstandsgrunnlagene.

Departementet tar i høringsnotatet side 14 til orde for å ta inn i bestemmelsen om gjennomgang av bevisføringen i § 9-4 annet ledd bokstav f et krav til å vurdere om varslet bevisføring bør begrenses ut fra hensynet til proporsjonalitet etter § 21-8. Det kan være hensiktsmessig å gi en slik påminnelse og skader iallfall ikke. Paragraf 21-8 kunne med fordel vært brukt oftere, og planmøtet er et forum hvor dommeren og advokatene kan drøfte slike spørsmål i friere former når partene ikke er til stede.

Departementet behandler i høringsnotatet punkt 7.3 på side 51–53 spørsmål om aktiv saksstyring og konsentrasjon i lagmannsretten som et eget tema. Vi kommer tilbake til dette i vår uttalelse senere.

3.2 Prosessuell preklusjon i allmennprosess og småkravsprosess

Vi støtter forslaget om å klargjøre at tvisteloven § 16-6 tredje ledd også gjelder for endringer i partenes prosessopplegg, og at det av pedagogiske grunner inntas en henvisning til § 16-6 tredje ledd i § 9-16 (jf. høringsnotatet side 17). En slik henvisning kan bidra til å klargjøre anvendelsesområdet for § 16-6 tredje ledd og understreke dens karakter av å være en preklusjonsregel.

Vi er også enige i forslagene til endring og tydeliggjøring av preklusjonsreglene i småkravsprosess. Adgangen til preklusjon i § 16-6 tredje ledd er for bortgjemt, og det bør gis regler som foreslått i § 10-2 tredje og fjerde ledd som foreslått, jf. høringsnotatet side 19.

Vi er enige i at det ikke innføres en skjønnsmessig adgang til å fastsette preklusive frister. Som nevnt i høringsnotatet side 17, er det fare for at en slik regel vil kunne føre til mye ekstraarbeid, med anmodninger om fristutsettelse. Det kan være nødvendig å gi adgang til å gi oppfriskning mot oversittelse av fristen.

4. Saksforberedelse og hovedforhandling i allmennprosess

4.1 Rettens angivelse av fristers avslutning

Det kan som departementet peker på, være behov for en helhetlig gjennomgang av reglene om fastsettelse av frister før man foretar eventuelle lovendringer. Vi har likevel sympati for et forslag om å lovfeste at frister skal settes til en bestemt dato av hensyn til klarhet. Fristene kan være vanskelige å beregne, særlig med hensyn til betydningen av rettsferiene (høringsnotatet side 22). Saksbehandlingssystemet Lovisa har også funksjonalitet for fristberegningen, slik at dette ikke vil by på mye merarbeid for domstolene.

Vi synes det kan være verd å overveie en generell regel om at frister bør løpe fra avsigelsen av avgjørelsen, eventuelt tillagt et par dager for forkynnelsen.

Vi er enige i at postforkynningsforskriften endres slik at femdagersfristen i § 7 annet ledd harmoneres med dagens tillegg på to dager ved underhåndsforkynnelse, jf. høringsnotatet side 24.

4.2 Avsluttende saksforberedelse og sluttinnlegg.

Vi er enige i at fristen for avsluttet saksforberedelse i § 9-10 bør være før sluttinnlegget for å unngå at sluttinnlegget foranlediger nye prosesshandlinger kort tid før hoved/ankeforhandling. Fristen kan være tre eller fire uker. Sluttinnlegget kan gjerne komme to uker før hovedforhandlingen hvis saksforberedelsen avsluttes tidligere. Det er greie forslag til endringer i tvisteloven § 9-10 og § 9-16, jf. høringsnotatet side 26.

4.3 Oppnevning av juridisk kyndige meddommere

Vi er ikke enige i forslaget i høringsnotatet punkt 4.3 om at partene skal kunne kreve at retten settes med juridiske kyndige meddommere med den begrunnelse at domstolene lettere skal

kunne konkurrere med kommersiell voldgift. Det en slik adgang for retten i dag etter § 9-12 tredje ledd hvis partene er enige om det, og det er tilstrekkelig. Ordningen kan misbrukes og virke uheldig for eksempel dersom partene ser an hvem som skal være dommer. Det kan være betenkelig av hensyn til rettens uavhengighet å gi dem en adgang til å påvirke rettens sammensetning på denne måten. Det er dessuten grunn til å forvente at partene vil oppnevne personer som er kjent for synspunkter som går i deres favør. Adgangen til å nekte oppnevning, kan under enhver omstendighet virke for snever i utkastet til § 9-12 fjerde ledd.

4.4 Rettens innledende klargjøring

Som det fremgår av høringsnotatet side 30, viste evalueringen at et flertall av dommerne mente at ordningen med klarlegging innledningsvis i liten grad bidro til en mer effektiv gjennomføring av hovedforhandlingen. Omtrent halvparten av advokatene mente det samme. Vi har blandede erfaringer med ordningen. Tidligere var det kanskje en tendens til å gjøre for mye ut av det. Nå tror vi innledningene har funnet en hensiktsmessig form, hvor omfanget tilpasses den enkelte sak. Vi har ikke så sterke synspunkter, men foreslår en moderat reservasjon i § 9-15 første ledd, som for eksempel kan lyde:

«Påstander, påstandsgrunnlag og bebudet bevisføring klarlegges av retten i den utstrekning hensynet til en effektiv gjennomføring av hovedforhandlingen tilsier det.»

Hvis en konsekvens av å sløyfe rettens innledning vil være å gå tilbake til ordningen med ordinære innledningsforedrag som man hadde etter tvistemålsloven, er det å foretrekke å beholde dagens ordning.

4.5 Partenes innledende innlegg

Som departementet påpeker i høringsnotatet side 32, var det ulike oppfatninger under evalueringen om hvorvidt partenes innlegg i praksis var blitt kortere og mer konsentrerte enn de tradisjonelle innledningsforedragene tidligere.

Vi har blandede erfaringer, men ser en tendens til at prosessfullmektigene oftere holder innledninger i tvistelovens ånd. Det kan være et generasjonsskifte under utvikling. For Tvistemålsutvalget var det viktig å korte ned på tidsbruken i hoved- og ankeforhandlingene, og innledningsforedragene var ofte unødvendig omstendelige. Tvistemålsutvalget erfarte blant annet under utvalgets studiebesøk i danske domstoler, at innledningene var adskillig mer spisset og «to the point». Det var også effektivt og mer pedagogisk at advokaten som holdt det første innlegget, ga en samlet fremstilling av saken, slik at den annen part kunne begrense seg til et kortere innlegg som supplement. Tvistemålsutvalget var oppmerksom på at innarbeidet prosesskultur ville yte motstand mot en slik omlegging, og det har vist seg å være tilfelle. Det ville imidlertid være synd å oppgi den gode intensjonen med denne delen av reformen.

Det er etter vår erfaring viktig at dommeren allerede på et tidlig tidspunkt, og gjerne i planmøtet, gjør det klart for partene hva som forventes fra rettens side når det gjelder fremstillingen av saken i de første innleggene. Passivt å motta tidsplaner hvor advokatene har satt opp like tid til begge parter, bidrar ikke til noen mer effektiv gjennomføring av rettsmøtet.

4.6 Krav og motkrav i småkravs- og allmennprosess

Vi er enige i at det bør innføres en hjemmel som gjør det klart at krav som er under 125 000 kroner, og som derfor skal behandles ved småkravsprosess, skal kunne behandles som motkrav i en sak etter allmennprosess. Det er en prosessøkonomisk og praktisk løsning. I mange saker vil uansett kravet kunne bringes til motregning mot hovedkravet, selv om det ikke nedlegges selvstendig påstand.

5. Småkravsprosessen

Vi har ikke så sterke synspunkter på reglene for småkravsprosess, men er enig i at fristen på tre måneder kan være i korteste laget i en del saker. Den beste løsningen er nok å forlenge fristen til fire måneder, jf. høringsnotatet side 36.

Vi er enige i at verdigrensen for småkravsprosessen heves til 250 000 kroner (høringsnotatet side 39).

6. Sakskostnadsreglene

6.1. Innledning

Det er en stor utfordring at det gjennomgående er svært kostbart å føre sivile saker for domstolene. Det utgjør et betydelig hinder for at det er reell tilgang til domstolsbehandling, jf. EMK artikkel 6 nr. 1.

Vi deler den oppfatning at reglene om utmåling av erstatningen for sakskostnader i § 20-5 neppe har ført til noen reduksjon av sakskostnadene.

6.2 Kostnadsbegrensning i saker med lav tvistesum

Forslaget i høringsnotatet side 41-42 om en øvre grense for erstatningen for sakskostnader i saker etter allmennprosess med en begrenset tvistesum, har en sympatisk begrunnelse. Vi finner likevel at innvendingene mot en slik ordning er så vidt tungtveiende at vi ikke anbefaler dette. Det vil kunne føre til skjevheter mellom parter med ulike økonomiske ressurser. Det er også uheldig om man i flere saker skal få en diskusjon om tvistesummen, og om saken gjelder formuesverdier. Selv en begrensning på 40 prosent vil medføre at kostnadene kan bli svært høye. Det kan være en viss risiko for at advokatene legger seg opp mot maksimumsbeløpet uten at saken burde gi grunn til det.

6.3 Rettens overprøving etter tvisteloven § 20-5 fjerde ledd

Vi slutter oss til forslaget om å sløyfe varslingsregelen i § 20-5 femte ledd annet punktum. Kravet til varslingsregelen oppleves i praksis som et hinder for å sette ned partens krav etter oppgaven. På det tidspunkt saken er klar til avgjørelse, vil en slik behandling medføre at avgjørelsen forsinkes. Retten vil også ha motforestillinger mot på denne måten å signalisere hva avgjørelsen vil bli.

Den beste løsningen er å fjerne bestemmelsen helt (høringsnotatet side 45). Partene har da en oppfordring til å begrunne sine krav når oppgaven inngis. Retten kan be om en nærmere begrunnelse hvis den ser behov for det, uten at det er nødvendig å innta en uttrykkelig regel om dette i loven.

6.4 Rettens fastsetting av prosessfullmektigens godtgjøring

Etter vårt syn bør det definitivt ikke innføres en plikt for retten til å informere partene ved hovedforhandlingens avslutning om adgangen til å kreve at retten skal fastsette prosessfullmektigens godtgjøring. Dette innebærer en inngripen i kontraktsforholdet mellom advokaten og klienten som retten i mange saker ikke vil ha noe godt grunnlag for å foreta. I mange tilfeller kan det være aspekter ved saken som dommeren ikke kjenner til, og som det av hensyn til forholdet mellom advokaten og klienten vil være betenkelig å røpe. Advokatens disiplinærordning er bedre egnet til å foreta de vurderingene som kreves for å overprøve advokatens salærkrav mot egen klient.

Bestemmelsen hører etter vår oppfatning mest naturlig hjemme der den står i § 3-8, men det er ikke noe viktig spørsmål.

6.5 Statens ansvar for partenes sakskostnader

Vi er enige i forslaget om at krav på erstatning for sakskostnader fra det offentlige først skal fremsettes for Domstoladministrasjonen, eller for Justisdepartementet hvis feilen er begått i forliksrådet.

7 Regler om overprøving og om ankeinstansen

7.3 Aktiv saksstyring og konsentrasjon i lagmannsretten

Vi er enige i at tvistelovens intensjon om en kulturendring for saksbehandlingen og mer effektiv gjennomføring av ankeforhandlingen ikke har fått fullt gjennomslag, og at ankeforhandlingen ofte får preg av å bli en full omprøving av tingrettens dom (høringsnotatet side 51). Vi har ikke noen enkel forklaring på at det verktøy loven stiller til rådighet ikke brukes i den grad det er ønskelig. Antakelig har man ikke oppnådd den kulturendringen man tok sikte på med tvisteloven, til tross for at loven nå har vært i kraft i over ti år.

At saksforberedelsen skal konsentreres om det som skal prøves etter anken, og som er omtvistet, er sagt i § 29-14 første ledd annet punktum som er felles for anker over alle typer avgjørelser. Men det kan være grunn til å fremheve sterkere i loven at rettens plikt til aktivt og planmessig å styre saksforberedelsen etter § 9-4 også gjelder saksforberedelsen i lagmannsretten, enn det som følger av den alminnelige henvisningen i § 29-14 tredje ledd.

Av de alternativer departementet foreslår i høringsnotatet på side 52 og 53, har vi mer sans for å endre § 29-14 tredje ledd enn å gi en ny paragraf 29-14 A. Bestemmelsen kan imidlertid spisses noe mot overprøvingsfunksjonen. Tredje ledd kan for eksempel lyde slik:

«Ved anke over dommer skal retten aktivt og planmessig styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig overprøving. Den faktiske fremstilling i tingrettens dom skal som regel legges uprøvd til grunn i den grad den ikke er bestridt, jf. § 29-16 annet ledd. For øvrig gjelder § 9-4 annet og tredje ledd, § 9-5 tredje og fjerde ledd og §§ 9-10 og 9-11 gjelder tilsvarende.»

7.4 Ankesummen

Vi er enige i at ankesummen bør heves til 250 000 kroner, og slutter oss til vurderingene i høringsnotatet punkt 7.4.3 side 55-57. Vi tilføyer at dersom verdigrensen for småkravsprosessen heves til dette beløpet, må ankesummen iallfall ikke være lavere.

7.5 Adgangen til å nekte anke fremmet etter tvisteloven § 29-13 annet ledd

Vi er enige med departementet i at flere anker bør nektes fremmet enn det gjøres i dag. Man bør ved behandlingen av dette spørsmålet søke å gå bort fra uttrykket ankesiling. Etter at det ble innført plikt til å begrunne avgjørelser om ankenektelse, er det grunn til å fremheve at behandlingen som finner sted i lagmannsretten, er en forenklet skriftlig realitetsbehandling av saken.

Departementet foreslår i denne omgang ikke foreslår konkrete endringer i vilkårene for ankenektelse, men vil følge spørsmålet om en utvidelse av vilkårene opp i sammenheng med behandlingen av ny straffeprosesslov.

Departementet ber imidlertid om høringsinstansenes syn på spørsmålet om adgangen til ankenektelse bør utvides. Vi mener at det er grunn til dette. Selv om lagmannsretten ikke har tilstrekkelig grunnlag for å trekke den slutning at det er klart at anken ikke vil føre frem, kan det fortone seg klart at saken gjelder spørsmål som det etter en samlet vurdering ikke er rimelig grunn til å prøve på ny. Viktige kriterier vil være om det lite sannsynlig at anken vil føre frem, og om saken vil være uforholdsmessig ressurskrevende. Ankemotparten bør da spares for å bli påført betydelige sakskostnader som han kanskje ikke får dekket. Også hensynet til domstolenes utnyttelse av knappe ressurser taler for at saken ikke bringes videre. Vi er kjent med høringsuttalelsen fra Borgarting lagmannsrett og slutter oss den grundigere argumentasjonen der. Forslaget til lovtekst synes hensiktsmessig utformet.

Vi er enige i forslaget (høringsnotatet side 61) om å utvide fristen i § 29-13 fjerde ledd for å sende varsel om ankenektelse til to måneder. Erfaringen har vist at månedsfristen kan være for knapp.

7.6 Meddommere i lagmannsretten

Vi har alltid forstått det slik at partene kan kreve retten satt med meddommere uten å reflektere over at dette ikke klart fremgår av ordlyden. Vi støtter forslaget om en klargjøring i § 29-17, jf. høringsnotatet side 62.

8. Behandling i forlikrådet

8.1 Verdigrensen for saker som skal behandles i forlikrådet

Departementet redegjør i punkt 8.1.2 på side 63 for forholdet til tvistemålsloven og bakgrunnen for reglene om obligatorisk forlikrådsbehandling og forlikrådets domskompetanse. Som det fremgår, foreslo Tvistemålsutvalget at det ikke skulle gjelde noe krav til obligatorisk forlikrådsbehandling, og at forlikrådet ikke skulle ha kompetanse til å avsi dom i reelle tvistesaker uten samtykke fra begge parter. Til grunn for dette restriktive synet på forlikrådets rolle, lå grundige undersøkelser av kvaliteten på behandlingen i forlikrådet, blant annet gjennomgang av et stort antall dommer. Tvistemålsutvalget kom til at det gjennomgående var så store mangler ved behandlingen i forlikrådet at det burde være frivillig om en part ville bringe saken inn for forlikrådet, og at det ville være urimelig av hensyn til retten til forsvarlig behandling å kreve at noen parter skulle bli tvunget til å underkaste seg forlikrådets domsmyndighet. Tvistemålsutvalgets forslag ble imidlertid ikke fulgt opp i proposisjonen.

Det faller utenfor rammen av endringene i tvisteloven som vurderes nå å ta forlikrådsordningen som sådan opp til drøftelse. Vi har for begrenset erfaring med saker for forlikrådet til at vi kan vurdere om det har funnet sted noen kvalitetsmessig forbedring av virksomheten der. Det inntrykket vi har fra behandlingen av enkeltsaker er likevel ikke positivt. Det er eksempler på at behandlingen er overfladisk, undertiden bent frem slurvete, og hvor avgjørelsene lider av klare feil. Etter vår oppfatning er det iallfall ikke grunn til å utvide plikten til forlikrådsbehandling og forlikrådets domskompetanse utover dagens verdigrense på 125 000 kroner. Det er ikke noen nødvendig sammenheng mellom verdigrensen for forlikrådsbehandling og anvendelsesområdet for småkravsprosessen. Det er ikke uforholdsmessig at saker om verdier i størrelsesorden 125 000 til 200 000 kroner behandles direkte ved småkravsprosess i tingretten.

8.2 Avvisning ved klagers uteblivelse i forlikrådet

Vi er enige i at det ikke bør innføres adgang til å begjære oppfriskning over avgjørelser om avvisning i forlikrådet og viser til departementets vurdering i høringsnotatet side 67-68.

8.3 Adgangen til å bringe inn nye krav eller nye parter i stevningen til tingretten

Vi slutter oss til departementets forslag i høringsnotatet side 69 med utkast til endring i tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav d.

8.4 Innstilling av en sak i forlikrådet der saken er brakt inn for en nemnd

Vi er enige i forslaget i høringsnotatet side 71-72.

8.5 Litispendens ved innstilling av sak i forlikrådet

Litispendensvirkningen av sakens behandling i forlikrådet opphører når saken innstilles. Det fremgikk av evalueringen at dette kan ha utilsiktede virkninger i internasjonale tvister. Innstillingen kan medføre at den norske parten må gjennomføre rettsprosessen i utlandet til tross for at saken ble anlagt i Norge først, jf. høringsnotatet side 73-74. Problemstillingen ble illustrert

ved avgjørelse i Rt-2012-1404. Vi er derfor enige i forslaget til endring av tvisteloven § 18-2 annet ledd, hvorefter litispendensvirkningen opphører dersom stevningen ikke er sendt retten innen seks måneder etter at forliksrådet innstilte behandlingen av saken.

9. Diverse spørsmål

9.1 Saksanlegg ved Oslo tingrett og Oslo byfogdembete

At en sak er reist for feil saklig kompetent domstol, er et problem som ikke er begrenset til å gjelde for Oslo-domstolene. Det synes hensiktsmessig med en ordning der domstolene på samme måte som når saken reises for feil stedlig domstol etter tvisteloven § 4-7, kan overføre saken til den domstol som er saklig kompetent, jf. høringsnotatet side 76-77.

9.2 Vernetting

Vi er enige i departementets forslag i punkt 9.2.2. Det er hensiktsmessig at tvistelovens regel om vernettinget for virksomheter registrert i foretaksregisteret harmoniseres med de lover som regulerer slike virksomheter. «Hovedkontor» i § 4-4 bør derfor erstattes av «forretningskontor».

9.3 Stansing av sak etter tvisteloven § 166 tredje ledd bokstav c

Vi er enige i at det klargjøres at bestemmelsen om stansing når saksøkerens bo blir tatt under konkursbehandling gjelder når det er den som brakte saken inn for domstolene som går konkurs. Regelen får dermed anvendelse også når det er klagemotparten i saken for forliksrådet som brakte saken inn for tingretten og står som «saksøker».

9.4 Domsavsigelse ved sirkulasjon

Det er forutsatt i tvisteloven § 19-4 annet ledd om domsavsigelse ved sirkulasjon at rettens medlemmer har underskrevet samme dokument. Vi er enige i at regelen modifiseres slik at det er tilstrekkelig at de har underskrevet et likelydende dokument. Det vil være en forenkling og medføre færre logistikkproblemer. Vi antar imidlertid at det relativt snart vil bli etablert en ordning med elektronisk signatur ved opprettelsen av den såkalte meddommerportalen i domstolenes saksbehandlingssystem Lovisa.

Med hilsen

Dag Bugge Nordén
førstelagmann